

ZEMAITĖ

V. ZUKAS

Medžiaga Žemaitės biografijai

Renkant medžiagą bibliografijoms, lietuvių periodikoje pasitaikydavo nemažai kronikinio pobūdžio žinių apie Žemaitę. Duomenų apie ją nemažai 1905—1915 m. Lietuvos liberalinės krypties laikraščiuose („Vilniaus žinios“, „Lietuvos žinios“), Petrograde leistame laikraštyje „Naujoji Lietuva“ (1915—1918), nuo 1916 m.—pažangioje Amerikos lietuvių periodikoje („Kova“, „Laisvė“, „Moterų balsas“ ir kt.). Iki šiol toji medžiaga nebuvo užregistruota rašytojos bibliografijoje, mažai panaudota mokslo darbuose.

Cia pateikiami Žemaitės biografijos duomenys iš esmės liečia rašytojos visuomeninę veiklą. Jos veikla daugiausia buvo susijusi su lietuvių, ypač moterų, draugijomis ir nukentėjusių nuo karo šelpimu. (Amerikoje, rinkdama aukas nukentėjusiems nuo karo, ji pasakė apie šimtą kalbų). Su rašytojos visuomenine veikla susijusi žymi dalis jos publicistikos, laiškų, kai kurie beletristikos kūriniai.

Spausdinami biografiniai duomenys apie Žemaitę nėra lygiaverčiai: vieni jų teikia žinių rašytojos biografijai, beletristikos kūrinių ir straipsnių parašymo istorijai, parodo jos pažiūras į vieną ar kitą visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo reiškinį, kiti yra smulkūs, epizodiniai faktai. Tačiau ir tokio pobūdžio medžiaga gali turėti vertės, rašant detalią rašytojos biografiją, tiriant jos kūrybinį palikimą.

Sis darbas nesiekia išsamiai pavaizduoti rašytojos gyvenimo ir kūrybos kelio. Dėl to biografijos ir kūrybos faktai nebuvo renkami iš Žemaitės raštų, laiškų, paskelbtų rašytojos biografijų, bibliografinio pobūdžio darbų. Iš knygų paimtas tik vienas kitas epizodiškai rašytoją liečiąs faktas. Pateikiamoje biografijos medžiagoje yra nemaža žinomų ir mokslinėje literatūroje pažymėtų faktų. Čia jie yra arba papildyti ir patikslinti, arba nurodyti jų spausdinti šaltiniai. Manoma, kad pateikiama medžiaga Žemaitės biografijai turės bibliografinę-informacinę vertę, papildys literatūros apie rašytoją vaizdą.

1905 m. vasario 24 d. Peterburgo Savitarpinės pagalbos draugijos susirinkime buvo perskaityta Žemaitės pjesė „Mūsų gerasis“ (pradžioj vadinosi „Darbai be vakaruškų“) ir pripažinta tinkama scenai. Nutarta prieš statant pataisyti pjesės kalbą (ji buvo parašyta žemaičių tarme). Kalbą taisė K. Būga. (B. Sruoga. Lietuvių teatras Peterburge. K., 1930, p. 41—42).

1906 m., P. Višinskiui, Žemaitėi ir G. Petkevičaitėi-Bitei rūpinantis, buvo surinkta pinigų (apie 50 rb.) Jovaro eilėraščiams išleisti. „Lietuvos ūkininkas“ tais metais išspausdino pirmąjį Jovaro eilėraščių rinkinį „Žibutė“. (Jovaras. Eilės ir dainos. Kaunas, 1947, p. 8.).

1906 m. gruodžio 27 d. Vilniuje buvo atidaryta Pirmoji lietuvių dailės paroda. Į parodos atidarymą iš Puziniškių buvo atvykusi Žemaitė. Aprašiusi savo įspūdžius, ji nusiuntė „Vilniaus žinioms“, tačiau pirmoji parodos recenzija nebuvo išspausdinta. Aplankiusi tą pačią parodą antrą kartą, Žemaitė parašė straipsnį „Lietuvių dailininkų paroda — tautiška paroda“, kuris buvo išspausdintas „Vilniaus žiniose“ (1907, vasario 1 (14), Nr. 26). Šiuo straipsniu rėmėsi kiti recenzentai, pvz., J. Tumas („Vilniaus žinios“, 1907, vasario 16 (kovo 1), Nr. 38). Jis rašė, kad Žemaitė parodė, ką paroda pasako „lietuviškai“ širdžiai, kokias sukelia „lietuviškas“ mintis. . .“

1907 m. sausio 28 ir vasario 10 d. Žemaitė lankėsi „Vilniaus kanklių“ vakaruose ir apie juos parašė kritinį straipsnį „Vilniaus kanklės“ („Vilniaus žinios“, 1907, vasario 14 (27), Nr. 36).

1907 m. rugsėjo 23—24 d. Kaune teatro patalpose įvyko Pirmasis Lietuvių moterų suvažiavimas. Greta kitų — G. Petkevičaitės-Bitės, O. Pleirytės-Puidienės, S. Kymantaitės, M. Pečkauskaitės ir kt., — suvažiavime į prezidiumą buvo išrinkta ir paskaitas skaitė Žemaitė. Gruodžio 23 d. ji skaitė paskaitą „Sodžiaus mergaičių skriaudos“, kuri padarė didelį įspūdį. („Vilniaus žinios“, 1907, rugsėjo 29 (spalio 12), Nr. 155). Gruodžio 24 d. Žemaitė skaitė iš anksto nenumatytą referatą „Apie moterų girtuoklystę“. Suvažiavimas Žemaitę išrinko į Lietuvių moterų sąjungos organizacinį komitetą. Organizacinio komiteto vieta nutarta laikyti Vilnių. („Vilniaus žinios“, 1907, spalio 2 (15), Nr. 157). Suvažiavimo proga Kauno draugija „Daina“ suruošė spektaklį, kuriame buvo vaidinama Žemaitės pjesė „Piršlybos“.

1907 m. lapkričio 21 d. Vilniuje įvyko Lietuvių moterų sąjungos komiteto posėdis, kurio tikslas buvo sudaryti valdybą ir apsvarstyti sąjungos įstatus. Posėdyje dalyvavo 10 narių. Valdybos pirmininke buvo išrinkta G. Petkevičaitė-Bitė. Žemaitė buvo išrinkta kandidatė į valdybą. Apie posėdžio nutarimus „Vilniaus žiniose“ buvo išspausdintas straipsnis, kurį pasirašė ir Žemaitė (Julija Žymantienė). („Vilniaus žinios“, 1907, lapkričio 23 (gruodžio 6), Nr. 201).

1907 m. lapkričio 24 d. Vilniuje „Žiburėlio“ draugija suruošė V. Kudirkos atminimui skirtą vakarą. S. Kymantaitė skaitė V. Kudirkos biografiją, G. Petkevičaitė-Bitė pasakojo atsiminimus „iš laikų pasirodymo pirmų lietuviškų raštų“. Žemaitė „papasakojo labai įdomius faktus apie tai, su koku paniekinimu ir neišsitikėjimu sutiko sodiečiai pirmus lietuviškus raštus“. („Vilniaus žinios“, 1907, lapkričio 27 (gruodžio 10), Nr. 204; „Viltis“, 1907, lapkričio 4 (11), Nr. 17).

1908 m. balandžio 21 d. Vilniuje įvyko Lietuvių moterų sąjungos komiteto valdybos posėdis. Jame buvo apsvarstyti Lietuvių moterų sąjungos įstatai. Suderinus juos su Rusijos moterų sąjungos įstatais, buvo nutarta perduoti gubernatoriui tvirtinti. Posėdyje dalyvavo Žemaitė. Tame posėdyje buvo nutarta nusiųsti lietuvių moterų delegaciją į Visos Rusijos moterų suvažiavimą Peterburge. Delegatėmis į suvažiavimą buvo išrinktos G. Petkevičaitė-Bitė — lietuvių inteligentijos atstovė, „Vilniaus žinių“ redakcijos narys ir Žemaitė — kaimo moterų atstovė. Ištrauka iš posėdžio protokolo buvo išspausdinta „Vilniaus žiniose“ (1908, balandžio 25 (gegužės 8), Nr. 90). Protokolą spaudai pasirašė M. Pečkauskaitė, J. Žymantienė, O. Pleirytė-Puidienė, S. Kymantaitė, F. Bortkevičienė, M. Putvinskaitė.

1908 m. gruodžio 8 d. G. Petkevičaitė-Bitė ir Žemaitė išvyko į Peterburgą, į Visos Rusijos moterų suvažiavimą. („Vilniaus žinios“, 1908, gruodžio 10 (23), Nr. 278).

1908 m. gruodžio 13 d. prasidėjo Visos Rusijos moterų suvažiavimas, kuriame dalyvavo Žemaitė. Tą pačią dieną Peterburgo Lietuvių mažaturčių savitarpinės pagalbos draugijos nariams buvo skaitomos paskaitos: G. Petkevičaitė-Bitė skaitė apie „neužmirštamąsias atminties Povilą Višinskį“, o Žemaitė — „apie santykius tarp valstiečių tėvų ir jų mokytų vaikų“ („Apie lietuvių valstiečius tėvus ir vaikus šeimynoje“). „Šis paskutinis referatas tai ištiesa eilė iš gyvenimo paimtų paveikslų. Šie paveikslai labai suprantami kiekvienam lietuviui inteligentui, nes daugumas jų gal kai-kuriuos tų vaizdų jau pergyveno su šiokiomis tokiomis atmainomis, kiti gi gal nevienam dar prisėis pergyventi“. („Vilniaus žinios“, 1908, gruodžio 12(25), Nr. 278).

1908 m. gruodžio 16 d. įvyko G. Petkevičaitės-Bitės ir Žemaitės paskaitos Petrapilio Lietuvių labdaringosios draugijos nariams. Dalyvavo nemaža lietuvių studentų. Įėjimas į „paskaitų vakarus“ buvo apmokamas ir pelnas skiriamas vakarus suruošusių draugijų naudai. („Vilniaus žinios“, 1909, sausio 4(17), Nr. 3).

1908 m. antroje pusėje Žemaitė priklausė prie „Žiburėlio“ draugijos rėmėjų. („Vilniaus žinios“, 1909, sausio 17(30), Nr. 13).

1910 m. gruodžio mėn. Žemaitės kūrinio „Trys mylimos“ rankraštį Lietuvių mokslo draugijai padovanojo poetas K. Stiklius. („Lietuvos žinios“, 1911, sausio 8(21), Nr. 3).

1912 m. birželio 12—14 d. įvyko VI visuotinis Lietuvių mokslo draugijos narių susirinkimas. Susirinkime dalyvavo ir Žemaitė. (Zr. šio susirinkimo dalyvių grupės nuotrauką J. Būtėno knygoje „Žemaitė“ (K., 1938) ir kitur). Tuo pat metu Žemaitė įstojo į Lietuvių mokslo draugiją. (A. Valaitis, Iš Lietuvių mokslo draugijos istorijos. V., 1932, p. 61).

1912 m. spalio 21 d. „Rūtos“ draugijos salėje įvyko jaunimo vakaras. Žemaitės literatūrinio darbo 18 metų sukakties proga buvo suvaidinta jos komedija „Apsiriko“. „Pasibaigus komedijėlės „Apsiriko“ vaidinimui ir publikai autorę iššaukus, tos pačios jaunuomenės buvo jai inteiktas gražus albumas su šitokių parašu, kuris balsiai buvo vieno jaunų žmonių scenoje prieš autorę ir publiką paskaitytas: „Lietuvos jaunuomenės maža kuopelė džiaugiasi, gavusi šiandien progą pasveikinti Tamstą ir išreikšti aukštos pagarbos žodžius. Pagarbos — už 18 metų nenuilstančio darbo literatūros dirvoje.

Pagarbos — už tuos šviesos ir džiaugsmo spindulius, kuriuos Tavo talentas nesiliauja siuntęs į mūsų sodžių!

Pagarbos — už sukėlimą mūsų visos jaunos kartos širdyse tėvynės meilės!

Pagarbos — už pamokirimą skaityti ir pamokimą suprasti mūsų tėvų kalbos grožės.

Pagarbos — pagaliaus už tvirtą išstovėjimą prie teisybės ir pažangos vėluvo!“ („Lietuvos žinios“, 1912, spalio 23 (lapkričio 5), Nr. 125).

Po vakaro „Vilties“ laikraštyje pasirodė straipsnis, kritikavęs rašytoją už komedijos „Apsiriko“ antiklerikalinę kryptį. Į „Vilniaus žinių“ redakciją Vilniaus jaunimo — pjesės statytojų — vardu buvo atsiųstas „Laiškas redakcijai“. Jame pabrėžiama, kad komediją „Apsiriko“ jie pasirinko dėl jos meninės ir pažintinės vertės. „Mes norime plačiau gyvenimą žiūrėti, norime sausinti šių dienų purvynus, nežiūrėdami, ar jie klebonijoj, ar kame kitur. Žemaitę už tai mes sveikinome ir gerbiame, kad ji nesibijojo tiesos, viską drožia akysnia. Tikimės, jog ir toliau ji eis tuo pačiu keliu, o mes visados busime su ja“. („Lietuvos žinios“, 1912, lapkričio 6(19), Nr. 131).

1913 m. Žemaitė apsigyveno Vilniuje. („Lietuvos žinios“, 1913, gruodžio 10(23), Nr. 146).

1913 m. sausio 27 d. „Rūtos“ draugijos salėje buvo rengiamas „Žiburėlio“ naudai skirtas koncertas. Žemaitė žadėjo skaityti „vaizdelį iš sodžiaus gyvenimo“. („Lietuvos žinios“, 1913, sausio 24 (vasario 6), Nr. 10).

Nuo 1913 m. vasario mėn. Žemaitė buvo Fondo M. K. Čiurlionio paveikslams išpirkti „nuolatinė metinė“ šelpėja. („Lietuvos žinios“, 1913, spalio 19 (lapkričio 1), Nr. 124).

Išsibaigus komedijos „Velnius spąstuose“ pirmajam leidimui, autorės — Žemaitė ir G. Petkevičaitė-Bitė — ruošėsi išleisti antrąjį jos leidimą savo lėšomis. („Lietuvos žinios“, 1913, balandžio 30 (gegužės 13), Nr. 50).

Atsisakius S. Mošinskaitei, Žemaitė pradėjo eiti „Lietuvos žinių“ (nuo 1913 m. Nr. 77) atsakingosios redaktorės pareigas. („Lietuvos žinios“, 1913, liepos 2(15)). Ji buvo ir „Lietuvos žinių“ priedų „Mokyklos“ ir „Aušrinės“ atsakingąja redaktore.

1914 m. kovo 25 d. „Rūtos“ draugijos salėje buvo suruoštos Žemaitės ir St. Silingo paskaitos „Žiburėlio“ draugijos naudai. „Kaip ir visuomet, daili, vaizdinga, realiai nušviečianti mūsų žmonių gyvenimą, žymiai žemaičiuojanti Žemaitės naujo veikalo paskaita suteikė klausytojams didelį estetikos bei etikos pasiganėdinimą, už ką gerb. autorei buvo išreikšta nuoširdi padėka. Šis jos veikalas paimtas iš atsitikimų prieš 10 metų, taigi jame g. autorė iš dalies atvaizdino kovos delei spaudos atgavimo momentą liaudyje“. („Lietuvos žinios“, 1914, kovo 27 (balandžio 9), Nr. 66).

Cenzūros komiteto įsakymu policija konfiskavo „Lietuvos žinių“ Nr. 90 už J. S. [Jono Saulio] parašytą vedamąjį straipsnį „Balandžio 22 d. V. Dumoje ir kadetai“. („Lietuvos žinios“, 1914, balandžio 29 (gegužės 12), Nr. 91).

1914 m. balandžio 29 d. „Rūtos“ draugijos tarybos pakviesta („Lietuvos žinios“, 1914, kovo 19 (balandžio 1), Nr. 60) „Rūtos“ salėje, greta J. Vileišio ir G. Petkevičaitės-Bitės, Žemaitė skaitė paskaitą, skirtą 10-ties metų nuo lietuvių spaudos draudimo panaikinimo sukaktuvėms paminėti. „Žemaitė nuvedė mus į sodžių, parodė, kaip skaitė knygas sodžiuose, kaip uriadninkas tų knygų ieškojo, kaip jos buvo per rubežių gabenamos etc. Bet gi jos paskaitos negi atkartosi“. („Lietuvos žinios“, 1914, gegužės 1(14), Nr. 93). Tame vakare Žemaitė skaitė vaizdelį „Drausmę atsiminus“. Apie šį vakarą savo atsiminimuose rašė F. Bortkevičienė. („Moksleivių varpai“, 1940, Nr. 11).

1914 m. birželio 11—14 d. Žemaitė dalyvavo VIII visuotiniame Lietuvių mokslo draugijos susirinkime Vilniuje. („Lietuvių tauta“, kn. 2, d. 4, 1919, p. 602).

1914 m. liepos pabaigoje buvo įsteigtas Vilniaus lietuvių komitetas nukentėjusiems nuo karo šelpti. Prieglaudos ir bendrabučio prižiūrėtojomis buvo išrinktos Žemaitė, F. Grincevičiūtė ir Stulginskaitė. Iš Laisvosios ekonominės draugijos Petrograde pabėgėlių vaikų valgyklai buvo gauta 400 rb. pašalpa, kuri buvo atsiųsta Žemaitės vardu. („Lietuvos žinios“, 1914, rugsėjo 8(21), Nr. 163).

1914 m. rugpjūčio 24 d. įvyko visuotinis „Žiburėlio“ draugijos narių susirinkimas. Į draugiją įstojo Žemaitė. („Lietuvos žinios“, 1914, rugsėjo 8(21), Nr. 163).

1914 m. lapkričio 21 d. Vilniuje įvyko Lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpti steigiamasis susirinkimas. Susirinkime dalyvavo ir Žemaitė. Klerikalai stengėsi izoliuoti pažangesnius veikėjus ir šelpimo darbo iniciatorius A. Bulotą, Žemaitę ir kt. Į draugijos komitetą buvo renkama Žemaitė. Balsavimo metu ji gavo 35 balsus ir į komitetą nebuvo išrinkta. P. Leonas susirinkime pareiškė, kad į komitetą dėl klerikalų

intrigų nebuvo įleisti kai kurie „veiklieji Vilniaus komiteto žmonės, pasižymėję, kaip geri darbo veikėjai, kaip antai, Bulota, Žymontienė“ („Lietuvos žinios“, 1914, lapkričio 26 (gruodžio 9), Nr. 184).

1914 m. gruodžio 7 d. įvyko dar vienas visuotinis Lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpti susirinkimas, turėjęs perrinkti draugijos komitetą. Susirinkime dalyvavo ir Žemaitė. Komitetas nebuvo perrinktas, kaimesni atstovai į jį nebuvo įleisti. („Lietuvos žinios“, 1914, gruodžio 10(23), Nr. 190). Šį susirinkimą Žemaitė aprašė feljetone „Vėl susirinkime“.

1914 m. gruodžio 10 d. Vilniaus Teismo rūmai nagrinėjo „Vilniaus žinių“ atsakingosios redaktorės Žemaitės bylą už J. Šaulio straipsnio išspausdinimą (Nr. 90). Ji buvo kaltinama Baudos įstatymu 132 straipsniu už išspausdinimą rašto prieš valdžią (132 paragrafas liečia išspausdintus straipsnius, kurie nebuvo paskleisti skaitytojų tarpe). Teismo rūmai Žemaitėi kaltę pripažino ir priteisė 2 savaites tvirtovės. Teisme Žemaitę gynė prisiekęs advokatas L. J. Pavolockis. („Lietuvos žinios“, 1914, gruodžio 12(25), Nr. 191). Nesutikdami su šiuo sprendimu, Žemaitės advokatai bylą perdavė Senatui. („Lietuvos žinios“, 1915, balandžio 3 (16), Nr. 37).

1914 m. pabaigoje, kartu su keliais kitais kaimesnių pažiūrų veikėjais, Žemaitė išstojo iš Lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpti. Komitetui ji įteikė laišką, kuriame motyvavo išstojimo priežastis. („Lietuvos žinios“, 1914, gruodžio 31 (sausio 13), Nr. 197).

1914 m. pabaigoje R. Rasiko ir Z. Valaičio iniciatyva Vilniuje įsikūrė kariųjų literatūros darbuotojų būrelis. Jam priklausė M. Biržiška-Smutkelis, M. Sveikauskaitė-Pušaitė, Žemaitė, Rap. Rasikas ir Z. Valaitis-Zigmas Žviksas. Būrelis turėjo programą ir įstatus. Susirinkimuose buvo skaitomos paskaitos, rašytojų kūriniai. Būrelyje savo kūrinius skaitė ir Žemaitė. („Raudonoji vėliava“, 1921, spalio 12, Nr. 22).

1914 m. pabaigoje Žemaitė įstojo į Vilniaus internacionalinę Draugiją gydymo ir maitinimo pagalbai nukentėjusiems nuo karo teikti. Draugijos žiniai perėjo Žemaitės vedama Vilniaus lietuvių komiteto prieglauda Antakalnyje. („Lietuvos žinios“, 1915, sausio 4 (17), Nr. 1; vasario 4 (17), Nr. 14).

• 1915 m. sausio 9 d. posėdyje Draugija gydymo ir maitinimo pagalbai nukentėjusiems nuo karo teikti į savo globą paėmė vaikų valgyklą — prieglaudą, buvusią Antakalnio gatvėje P. Vileišio namuose. Prieglauda „įsteigta buvo Laisv. ekon. dr-jos lėšomis ir prižiūrima Žimontienės, kuriai išduodama kas mėnuo 400 rub. tai prieglaudai užlaikyti; iš tų pinigų apyskaitą duoda ji draugijai“. („Lietuvos žinios“, 1915, sausio 13 (26), Nr. 5).

1915 m. sausio 11 d. įvykusiame visuotiniame Vilniaus Lietuvių komiteto pabėgėliams šelpti susirinkime „pildomosios komisijos apyskaitoje“ pažymėta, kad vaikų prieglauda, veikusi P. Vileišio paaukotame bute, buvo globojama Žemaitės ir buvo ištiesai išlaikoma Laisvosios ekonominės draugijos lėšomis. Tame susirinkime buvo perskaitytas 1915 m. sausio 4 d. komitetui įteiktas Žemaitės laiškas, kuriame ji motyvavo pasitraukimo iš Lietuvių komiteto pabėgėliams šelpti priežastis¹. („Lietuvos žinios“, 1915, sausio 13 (26), Nr. 5).

1915 m. sausio 31 d. įvyko Draugijos gydymo ir maitinimo pagalbai teikti nukentėjusiems nuo karo susirinkimas, kuriame buvo nutarta Žemaitės vadovaujama draugijos prieglaudą perkelti iš P. Vileišio namų į kitą butą. („Lietuvos žinios“, 1915, vasario 4 (17), Nr. 14).

¹ Vilniaus Lietuvių komitetas pabėgėliams šelpti 1915 m. pradžioje susijungė su Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti.

1915 m. vasario mėn. Žemaitė prisideda prie lietuvių belaisvių iš Prūsijų Lietuvos šelpimo. („Lietuvos žinios“, 1915, vasario 13 (23), Nr. 18)

1915 m. vasario 10 d. įvyko Draugijos gydymo ir maitinimo pagalbai teikti susirinkimas. „Nutarta dar padidinti vaikų prieglaudą — valgyklą, kuri dabar yra J. Žymontienės valdžioje, kad sušelpus suvalkiečių pabėgėlių vaikus, jon bus dar kita tiek priimta vaikų“. („Lietuvos žinios“, 1915, vasario 13 (26), Nr. 18).

1915 m. kovo 4 d. Senatas patvirtino Vilniaus Teismo rūmų paskirtą bausmę Žemaitėi už išspausdinimą „Lietuvos žiniose“ (1914, Nr. 90) „prieš rusų valdžią kurstančio straipsnio“. („Lietuvos žinios“, 1915, balandžio 3 (16), Nr. 37; gegužės 24 (birželio 6), Nr. 58).

1915 m. gegužės 10—24 dienomis Žemaitė sėdėjo kalėjime. („Lietuvos žinios“, 1915, gegužės 24 (birželio 6), Nr. 58).

1915 m. gegužės pabaigoje išėjusi iš kalėjimo, Žemaitė susirgo plaučių uždegimu. („Lietuvos žinios“, 1915, gegužės 31 (birželio 13), Nr. 61).

1915 m. gegužės 31 d. buvo išleistas Žemaitės jubiliejui skirtas „Lietuvos žinių“ numeris (Nr. 61). Žemaitės jubiliejų taip pat pažymėjo daug kitų laikraščių: „Lietuvos ūkininkas“, „Viltis“, „Šaltinis“, „Vairas“, „Aušra“, „Rygos garsas“, „Rygos naujienos“, „Večerniaja gazeta“, „Naša niva“, „Kurjer litevski“, „Litovskaja Rus“, „Ruskoje slovo“ ir kt. („Lietuvos žinios“, 1915, birželio 10 (23), Nr. 65). Rašytojos jubiliejų paminėjo pažangi Amerikos lietuvių spauda. Laikraštis „Laisvė“ perspausdino „Lietuvos žinių“, „Lietuvos ūkininko“ ir kitų leidinių medžiagą apie Žemaitę. („Laisvė“, 1915, liepos 9, Nr. 55; liepos 16, Nr. 57; liepos 20; Nr. 58; liepos 23, Nr. 59).

1915 m. gegužės 31 d., rašytojos 70-ties metų sukakties proga, „Žiburėlio“ draugija įsteigė Žemaitės vardo stipendiją ir tai stipendijai rinko lėšas: („Lietuvos žinios“, 1915, gegužės 31 (birželio 13), Nr. 61). Aukas Žemaitės vardo stipendijai rinko „Žiburėlio“ atstovybė Amerikoje“ („Laisvė“, 1915, spalio 8, Nr. 81).

1915 m. birželio pradžioje įsteigiamas Žemaitės vardo fondas prie „Žiburėlio“ draugijos. („Lietuvos žinios“, 1915, birželio 3 (16), Nr. 62).

1915 m. birželio pirmomis dienomis Žemaitės sveikata pagerėjo. („Lietuvos žinios“, 1915, birželio 7 (20), Nr. 64).

1915 m. birželio 26 d. Žemaitė rašė²: „Visiems, atminusiems mano 70 metų sukaktuves, siuntusiems man pasveikinimus — telegramomis, laiškais, raštais ir žodžiais, už aukas „Žiburėliui“ mano vardo stipendijos fondui, moksleiviams už dovaną „Aušrinės keliu“, už atmintį ir gerus linkėjimus, — už viską ir visiems tariau širdingą ačiū!“ („Lietuvos žinios“, 1915, birželio 26 (liepos 9), Nr. 64).

1915 m. rugpiūčio 9 d. Žemaitė nustojo ežusi „Lietuvos žinių“ atsakingosios redaktorės pareigas. (Paskutinis numeris — 89).

1915 m. rugpiūčio mėn., artinantis vokiečių armijai, Žemaitė su A. Bulota ir A. Bulotiene išvyko iš Vilniaus ir, atvykę į Petrogradą, apsigyveno Morskaja g. Nr. 40. („Lietuvos žinios“, 1915, rugsėjo 5 (18), Nr. 90).

1915 m. gruodžio 22 d. A. Bulotos ir kitų iniciatyva Petrograde pradėdamos leisti liberalinis laikraštis „Naujoji Lietuva“, kuriame Žemaitė spausdino savo publicistinius straipsnius.

1916 m. pradžioje Amerikos lietuvių spaudoje pasirodė netikslī informacija, kad 1916 m. sausio 1 d. japonų laivu į San Franciską atvyko Žemaitė ir A. Bulota. („Laisvė“, 1916, sausio 4, Nr. 1).

² Žemaitės padėka į jos raštų rinkinius nebuvo įtraukta.

1916 m. vasario pradžioje Amerikos lietuvių spauda pranešė apie numatomą Žemaitės ir Bulotų kelionę į JAV. („Laisvė“, 1916, vasario 8, Nr. 11).

1916 m. vasario 3 d., Amerikos lietuvių Lietuvos šelpimo fondo kvietimu Žemaitė kartu su A. Bulota ir A. Bulotiene išvyko iš Petrogrado į Ameriką. („Naujoji Lietuva“, 1916, vasario 7, Nr. 7).

1916 m. vasario 10 d., atvykę per Suomiją, Švediją ir Norvegiją, Bergeno uoste sėdo į laivą „Christiania fjord“ ir išplaukė į Ameriką. („Naujoji Lietuva“, 1916, kovo 6, Nr. 11).

1916 m. vasario 12 d. iš Anglijos (laivas buvo sulaikytas ir stovėjo dvi dienas) Žemaitė parašė laikraščiui „Naujoji Lietuva“ laišką, kuriame aprašė kai kurias kelionės detales. („Naujoji Lietuva“, 1916, kovo 20, Nr. 13).

1916 m. kovo 7 d. (vasario 22 d.—senu st.) Žemaitė ir Bulotos atvyko į Niujorką ir apsistojo „Bristolio“ viešbutyje. Kelionė truko 12 dienų. Ta proga „Laisvėje“ buvo išspausdintos Žemaitės ir Bulotų nuotraukos, trumpas pasikalbėjimas su rašytoja. („Laisvė“, 1916, kovo 10, Nr. 20; „Kova“, 1916, kovo 10, Nr. 10).

Kovo 8 d. įvyko pasikalbėjimas su Lietuvos Šelpimo fondo komiteto žymesniais veikėjais. („Laisvė“, 1916, kovo 10, Nr. 20).

Pažangiųjų Lietuvių moterų susivienijimo Centro valdyba nustatė Žemaitės kelionei visą maršrutą. Lietuvos šelpimo fondo komitetas išspausdino laikraščiuose atsišaukimą į savo skyrius ir kitas pažangias draugijas, kviesdamas ruoštis sutikti Žemaitę ir Bulotas. („Naujoji Lietuva“, 1916, kovo 25, Nr. 14).

„L[ietuvių] S[ocialistų] S[ąjungos] Veikiantis komitetas nutarė užprašyti Žemaitę bendradarbiauti „Kovoje“ (Nauji svečiai.— „Laisvė“, 1916, kovo 14, Nr. 21).

1916 m. kovo 12 d. Lietuvos Šelpimo fondo Bruklino skyrius Niu Plazos salėje surengė pirmas Žemaitės ir Bulotų paskaitas. „Žemaitė ilgokai pasakojo apie „atskirus kruvinosios karės paveikslus. Jos graži žemaičių tarmė, jos pasakojimo vaizdingumas ir ašarą spaudė ir prie juoko vedė. Žemaitė, mūsų beletristikos stiliaus dailintoja, liaudies dvasios draugė, kitoje tautoje butų ant rankų nešiojama, jos žodis butų auksu apvertinamas ir autoritetu palaikomas. Prisiminkime rusų Gorkį. Pas mus gi kitaip... Žemaitė pasakojo ir jautėsi, jog tai pasakojo jos širdis, mokanti atjausti vargą ir pažįstanti jį. Ir klausant jos, pikta darėsi ant tų, kas anąkart drįso jai melagystę primesti, drįso jos vardą užgaulioti ir iš jos žilos galvos negražius juokus daryti“. (Žemaitės ir Bulotos prakalbos.— „Tėvynė“, 1916, kovo 17, Nr. 11). „Žemaitė nupiešė keliolika karės vaizdelių — kaip ėjo mobilizacija, kaip vėliaus pradėjo gabenti sužeistuosius, kaip į Vilnių pradėję plaukti minios pabėgėlių, kaip jai pačiai, Žemaitėi, pereitą vasarą reikėjo bėgti iš sodžiaus į Vilnių ir taip toliaus. Jos naturalė, širdinga, be jokių gudragalviavimų pasakotoji prakalba buvo labai įdomiai išklaudyta“. („Laisvė“, 1916, kovo 14, Nr. 21; „Naujoji Lietuva“, 1916, balandžio 10, Nr. 16). Žemaitės ir Bulotų paskaitos Bruklinae praėjo su dideliu pasisekimu. „Publikos buvo tiek daug, kad už durų gavo pasilikti 500 ypatų, negalėjusių sutilpti į didelę Plaza Hall svetainę“. Buvo surinkta 375 dol. Lietuvos Šelpimo fondui ir 70 dol. „Žiburėliui“. „Žemaitė savo naturalėje, vaizdingoje prakalboje klausytojams nupiešė daugelį vaizdų, kaip bėgo žmonės, kareivi užėjus, kaip buvo daroma mobilizacija, kaip buvo gabenami sužeistieji, kaip jai pačiai teko bėgti iš sodžiaus į Vilnių, ir t. t. (Negirdėtas Bulotos ir Žemaitės pasisekimas.— „Kova“, 1916, kovo 17, Nr. 11). Tame pat „Kovos“

numeryje buvo išspausdintas straipsnis „Socialistai sveikina svečius“, kuriame išdėstytos socialistų pozicijos Zemaitės ir Bulotų atžvilgiu.

1916 m. kovo 18 d. Lietuvos šelpimo fondo Džersi Sityje (Jersey City, N. J.) suruoštos paskaitose pirmiausia kalbėjo Zemaitė. „Ji daug nupiešė liūdnuų vaizdėlių iš Lietuvos gyvenimo. Jos kalba ant žmonių padarė nepaprastą įspūdį“. („Laisvė“, 1916, kovo 31, Nr. 26).

1916 m. kovo pabaigos paskaitų programa: kovo 24 d.— Elizabethė (Elizabeth, N. J.), A. Lutvino salėje; kovo 25 d.— Niujorkė (New York City), rengė Lietuvių politikos klubas; kovo 26 d.— Niuarke (Newark, N. J.), rengė Palangos Juzės draugija ir Lietuvos šelpimo fondas; kovo 26 — koncertas Bruklinė. Vėliau — paskaitos Harisone (Harrison, N. J.). („Laisvė“, 1916, kovo 24, Nr. 24; kovo 28, Nr. 25).

1916 m. kovo 23 d. įvyko Zemaitės ir Bulotų paskaitos Bruklinė (So. Brooklyn). („Laisvė“, 1916, kovo 28, Nr. 25).

1916 m. kovo 26 d. Bruklinė Kadino salėje (Caddin Hall) Lietuvos šelpimo fondas suruošė koncertą. Dalyvavo 500 žmonių. Zemaitė skaitė apsakymą „Studentas“. „Geistina būtų, kad Zemaitė labiau pratintųsi prakalbas sakyt. Skaitant, toliau esančioji nuo estrados publika veik nieko negirdi“. („Laisvė“, 1916, kovo 31, Nr. 26).

1916 m. kovo 26 d. Niuarke (Newark, N. J.) Palangos Juzės draugija suruošė Zemaitės ir Bulotų paskaitas. „Pirmoji kalbėjo gerb. Zemaitė. Ji nupiešė pabėgėlių vargus, kaip kaimiečiai bėgo iš kaimų, nežinodami kur jie bėga“. Paskaitas ruošti trukdė klerikalai. („Kova“, 1916, balandžio 14, Nr. 15). „Iš kalbėtojų didelį įspūdį padarė Zemaitės išvaizda. Juk ji buvo tokia garsi, tokia kunigams baisi, tiek daug apie ją buvo kalbėta, kad šv. Jurgio draugystės lyderiai uždraudė svetainės gospadoriui į svetainę įsileisti. . . Kada Zemaitė išėjo aukų rinkti ir pradėjo sukiniėtis apie tuos šv. Jurgio draugijos lyderius, kurie jos neįsileido į svetainę, tai jie stovėjo nosis nuleidę ir net neišdrįso į akis pažvelgti“. („Laisvė“, 1916, balandžio 14, Nr. 30).

1916 m. kovo 26 d. Patersone (Paterson, N. Y.) įvyko Zemaitės ir Bulotų paskaitos. Jas rengė Lietuvos Sūnų ir dukterų draugija. („Laisvė“, 1916, balandžio 14, Nr. 30).

1916 m. kovo 31 d. Jonkerse (Yonkers, N. Y.) įvyko Zemaitės ir L. Prūseikos paskaitos. („Laisvė“, 1916, kovo 31, Nr. 26; balandžio 4, Nr. 27).

„Labiausia išsiplatinęs New Yorke žydų darbininkų laikraštis „Forward“ [„Pirmyn“] patalpino Zemaitės paveikslą ir aprašymą jos lietuviškų darbų“. („Laisvė“, 1916, kovo 31, Nr. 26).

1916 m. balandžio 1 d. Zemaitė ir Bulotos užbaigė paskaitas Niu-jorko apylinkėse. Didžiausią pasisekimą turėjo paskaitos Bruklinė, Niu-jorkė, Elizabethė. Balandžio 2 d. jie išvažiavo į Bostoną, iš kur pradėjo kelionę po Masačuseto, Maino ir Niu Hempšyro valstijas. Po to kelionę numatyta tęsti Konektikuto valstijos lietuvių kolonijose. („Laisvė“, 1916, kovo 24, Nr. 24; „Kova“, 1916, kovo 31, Nr. 13; „Naujoji Lietuva“, 1916, balandžio 24, Nr. 17).

1916 m. balandžio 2 d. Bostone (So. Boston, Mass.) „Naujojo teismo“ svetainėje Lietuvos šelpimo fondas surengė Zemaitės ir Bulotų paskaitas. Zemaitė „puikiais vaizdėliais iš karės atsitikimų nupiešė žmonių vargus, nelaimes ir visas kančias, ypač daug papasakojo apie atsitikimus su lietuvišomis moterimis ir kūdikiais, kad dauguma publikos verkė“. Publikos buvo apie tūkstantis žmonių. („Kova“, 1916, balandžio 14, Nr. 15; „Laisvė“, 1916, balandžio 7, Nr. 28).

Svečiai ėmė „apsiprasti su Amerika“. „Zemaitė, kuri ligšiol iš rašto paskaitą skaitė, Yonkery jau kalbėjo ir kalba daro daug didesnį įspūdį,

negu skaitymas, ypač dideliame susirinkime. Geistina būtų, kad gerbiamoji viešnia ir toliaus prakalbas sakytų, bet ne skaitytų“. („Laisvė“, 1916, balandžio 4, Nr. 27).

Bostono dienraštis „The Boston Globe“ [„Bostono gaublys“] išspausdino Zemaitės ir Bulotų nuotraukas, informaciją apie įvyksiančias jų paskaitas. („Laisvė“, 1916, balandžio 4, Nr. 27).

1916 m. balandžio 4 d. Kembridže (Cambridge, Mass.) Lietuvos šelpimo komiteto skyrius suruošė paskaitas. „Prakalbos gerbiamų svečių A. Bulotos ir Zemaitės buvo labai žingeidžios kaip karės klausime — likime lietuvių pabėgėlių, taip ir veikime Centralinio komiteto...“ („Laisvė“, 1916, balandžio 25, Nr. 33).

1916 m. balandžio 8 ir 9 dienomis Vusteryje (Worcester, Mass.) įvyko Zemaitės ir Bulotos paskaitos. Balandžio 9 d. Lietuvių susivienijimo Amerikoje vietinė kuopa suruošė vakariene. „Zemaitė skaitė labai gyvą vaizdelį, kaip Lietuvos klerikalai rinko „yčini“ komitetą. Susirinkusieji atyždziai klausėsi ir gardžiai juokėsi.“ („Laisvė“, 1916, balandžio 14, Nr. 30; balandžio 21, Nr. 32).

1916 m. balandžio 10 d. Bostono Lietuvių salėje įvyko Povilo Višinskio atminimui skirtas vakaras „Žiburėlio“ draugijos naudai. Koncerte dalyvavo choras „Gabija“ ir Lietuvių konservatorijos mokiniai su direktorium M. Petrausku. Paskaitas skaitė Zemaitė, Bulota ir kt. („Naujoji Lietuva“, 1916, gegužės 15, Nr. 20).

1916 m. balandžio 11 d. Fichtburge (Fichtburg, Mass.) Lietuvos šelpimo fondo komitetas suruošė paskaitas. Kalbėjo Zemaitė ir Bulotos. „Kalbėtojai gyvai nupiešė karių baisenybes ir nurodė, kaip pabėgėliams reikalinga pašalpa“. („Laisvė“, 1916, balandžio 25, Nr. 33).

Laikraštis „Worcester Telegram“ [„Vusterio telegrama“] (1916, balandžio 10 d.) išspausdino straipsnį „Pavojai Lietuvoje“ („Perils in Lithuania“) ir Zemaitės bei Bulotų nuotraukas. („Laisvė“, 1916, balandžio 14, Nr. 30).

1916 m. balandžio 16 d. Montelo mieste (Montello, Mass.) Lietuvos šelpimo fondo vietos komitetas suruošė paskaitas, kuriose kalbėjo Zemaitė ir Bulotos. („Laisvė“, 1916, balandžio 25, Nr. 33).

1916 m. gegužės 14 d. Bruklinė įvyko Lietuvos šelpimo fondo pasitarimas, kuriame dalyvavo Zemaitė ir Bulotos. Svarstyti Lietuvos šelpimo klausimai, lėšų siuntimas į Lietuvą ir Rusiją, buvo patikslintas Zemaitės ir Bulotų maršrutas ir kt. („Kova“, 1916, gegužės 12, Nr. 20; „Laisvė“, 1916, gegužės 19, Nr. 40).

1916 m. gegužės mėn. antrosios pusės Zemaitės ir Bulotų paskaitų maršrutas: gegužės 21 d.— Niu Havene (New Haven, Conn.); gegužės 23 d.— Midlbore (Middleboro, Mass.); gegužės 24 d.— Louele (Lowell, Mass.); gegužės 25 d.— Haverhile (Haverhill, Mass.); gegužės 26 d.— Lourense (Lawrence, Mass.); gegužės 28 d.— Filadelfijoje; gegužės 30 d.— Istone (Easton, Pa.); gegužės 31 d.— Baltimorėje (Baltimore Md.). („Laisvė“, 1916, gegužės 19, Nr. 40).

Įvairių kryptių Lietuvos šelpimo draugijose dėl Zemaitės ir Bulotos kelionės ir jų paskaitų prasidėjo nesutarimai. „Amerikoje lig šiol veikė 3 organizacijos, kurios rinko aukų nukentėjusiai dėl karo Lietuvai: socialistų „Šelpimo fondas“, vidurinės srovės arba tautininkų „Gelbėjimo fondas“ ir klerikalų „Tautos fondas“. Nors svečiai [Zemaitė ir Bulotos] nėra marksininkai, bet jie atvyko, kviečiami „Šelpimo fondo“ ir paskaitas rengia jojo naudai. Paskaitų tvarkyme „Gelbėjimo fondo“ atstovai neleidžiami dalyvauti, todėl dalis vidurinės srovės žmonių pradėjo kreivai žiūrėti į rengiamas paskaitas. Klerikalų „Draugas“ ir „Darbininkas“

pradėjo smarkiai agituoti prieš svečius“. („Naujoji Lietuva“, 1916, balandžio 24, Nr. 17).

1916 m. nuo balandžio 1 iki gegužės 1 d. Žemaitė ir Bulotos paskaitas skaitė šiose vietose: Elizabete (Elizabeth, N. J.), Braitone (Brighthon, Mass.), Haid Parke (Hyde Park, Mass.), Vest Line (West Lynn, Mass.), Bruklinė (Brooklyn, N. Y.), Atole (Athol, Mass.), Fichtburge (Fichtburgh, Mass.), Gardneryje (Gardner, Mass.), Kembrižde (Cambridge, Mass.). (Ataskaita Lietuvos Šelpimo Fondo finansų sekretoriaus... — „Laisvė“, 1916, gegužės 19, Nr. 40).

1916 m. gegužės 26 d. Luūrense (Lawrence, Mass.) įvyko paskaitos. Kalbėjo Žemaitė ir A. Bulota. „Kalbėtojai aiškino apie dabartinį Lietuvos padėjimą ir apie lietuvių vargus. Jų kalbos publikai labai patiko“. Lėšas „Žiburėlio“ draugijai rinko Žemaitė. („Laisvė“, 1916, birželio 16, Nr. 48).

1916 m. gegužės 30 d. Istone (Easton, Pa.) Lietuvių Socialistų sąjungos 42 kuopa ir kitos organizacijos suruošė paskaitas. „Vakare kalbėjo Žemaitė. Ji gana vaizdingai nupiešė dabartinį Lietuvos padėjimą ir publiką užganėdino“. („Laisvė“, 1916, birželio 16, Nr. 48).

1916 m. gegužės 31 d. Baltimorėje Lietuvos šelpimo fondo komitetas suruošė Žemaitės ir Bulotos paskaitas. „Žemaitė papasakojo keletą liūdnuų vaizdelių iš pabėgėlių gyvenimo ir ragino publiką aukauti sušelpimui nuo karės nukentėjusių“. („Laisvė“, 1916, birželio 16, Nr. 48).

1916 m. nuo gegužės 1 iki birželio 1 d. Žemaitė kalbėjo šiose vietose: Montelo mieste (Montello, Mass.), Bridžvoteryje (Bridgewater, Mass.), Vusteryje (Worcester, Mass.), Džersi Sityje (Jersey City, N. J.), Midlbore (Middleboro, Mass.), Haverhile (Haverhill, Mass.). (Ataskaita Lietuvos Šelpimo fondo... — „Laisvė“, 1916, birželio 27, Nr. 51).

*1916 m. birželio 4 d. Žemaitė dalyvavo ir buvo pakviesta kalbėti Susivienijimo Lietuvių Amerikoje seimo suruoštoje vakarieniėje Pitsburge (Pittsburgh, Pa.). („Tėvynė“, 1916, birželio 9, Nr. 23).

1916 m. birželio 17 d. Vienybės klube (Unity Club) Čikagos draugijų sąjunga ir Lietuvos Šelpimo fondo išrinktas komitetas surengė Bulotoms ir Žemaitėi pagerbti vakarienę. Kalbą pasakė ir Žemaitė, „kuri pratarė kelis žodžius susirinkusiems iš savo misijos, išreikšdama padėką už taip gražų priėmimą“. („Kova“, 1916, birželio 30, Nr. 26). „Kalbėjo senelė Žemaitė, kurios žodžių aiškumas liudija apie stiprią jos energiją darbavimesi ant visuomenės dirvos“. („Laisvė“, 1916, birželio 27, Nr. 51).

1916 m. birželio 24 d. Čikagoje Pulaskio salėje įvyko paskaitos. Pirmiausia kalbėjo Bulota. „Toliaus buvo perstatyta kalbėti senelė Žemaitė, kurią publika pasveikino dar gausesniu delnų plojimu. Pirmiausiai ji pasakė, kad nesitikėjo su Amerikos lietuviais pasimatyti, bet žmonių vargai ir nelaimės prie to ją privedė. Paskui paprastai, bet labai aiškiai kalba papasakojo apie lietuvių vargus ir nelaimes ir tas baisesis regyklas, kurias ji savo akimis matė, tai yra, apie sužeistųjų vežimą, apie vaitojimus, apie ašaras ir tam panašiai. Labai vaizdingai nupasakojo, kaip pabėgėliai pradėjo į Vilnių plaukti ir koks tarpe jų buvo skurdas ir vargas. Daugelį atvežė pusnuogius ir be jokio turto. Galima buvo matyti, kaip motinos mušė savo kūdikius už tai, kad tie, verkdami, prašė jas valgyti“. („Laisvė“, 1916, liepos 4, Nr. 53).

1916 m. birželio 25 d. Vokegame (Waukegan, Ill.) Žemaitės ir A. Bulotos paskaitas suorganizavo 8 vietos draugijos. Dalyvavo apie 400 žmonių. Žemaitė „papasakojo visus tuos įspūdžius, kuriuos ji savo akimis matė ir pergyveno, aiškiai nupiešė pabėgėlių vargus... Senelė papasakojo gyvus vaizdelius, gyvus faktus, nupiešė tuos visus vargus, kuriuos pabėgėliai kenčia ir tą viską pasakojo ne nuo kitų girdėjus, bet

savo akimis mačius“. Buvo žmonių, kurie jai kalbėti trukdė. („Laisvė“, 1916, liepos 11, Nr. 55).

1916 m. nuo birželio 1 d. iki liepos 1 d. Žemaitė ir Bulotos paskaitas skaitė šiose vietose: Baltimorėje (Baltimore, Mol.), Istone (Easton, Pa.), Čikagoje (Chicago, Ill.). („Laisvė“, 1916, liepos 28, Nr. 60).

1916 m. liepos (?) mėn. Stautone (Stoughton, Mass.) Žemaitė skaitė paskaitą. („Laisvė“, 1916, rugpiūčio 15, Nr. 65).

1916 m. liepos 29 Grend Repidse (Grand Rapids, Mich.) buvo surengtos paskaitos. Dalyvavo 250 žmonių. Pirmiausia kalbėjo Žemaitė. „Ji papasakojo apie pabėgėlių vargus ir prašė susirinkusius aukauti jų sušėlpimui“. Kitą dieną vietos kunigas Žemaitę ir Bulotas per pamokslą iškeikė ir „uždraudė savo parapijonims eiti į prakalbas ir aukauti“. („Laisvė“, 1916, rugpiūčio 11, Nr. 64).

1916 m. liepos 30 d. Detroite (Detroit, Mich.) Žemaitė ir A. Bulota skaitė paskaitas. („Laisvė“, 1916, rugpiūčio 25, Nr. 68).

1916 m. rugpiūčio 26 d. Čikagoje Dramos draugija ir Dramatiškas ratelis teatro patalpose surengė vakarą Žemaitėi pagerbti. Pastatyta Žemaitės komedija „Mūsų generasis“. Režisavo Kl. Jurgelionis. Vakare turėjusi kalbėti ir Žemaitė. („Laisvė“, 1916, rugpiūčio 22, Nr. 67).

1916 m. nuo rugpiūčio 1 d. iki rugsėjo 1 d. Žemaitės ir Bulotų paskaitos vyko šiose vietose: Vili Vju Park Inkermane (Villey View Park Inkerman, Pa.), Grend Repide (Grand Rapids, Mich.), Detroite (Detroit, Mich.), Garyje (Gary, Ind.), Čikagoje (Chicago, West-Side; ten buvo pagerbta Žemaitė, buvo pardavinėjamos rašytojos nuotraukos), Pietų Omahoje (So. Omaha, Neb.), Seboigene (Sheboygan, Wis.), Indianos Harbore (Indiana Harbor). (Ataskaita Lietuvos Šelpimo fondo. — „Laisvė“, 1916, rugsėjo 29, Nr. 78).

1916 m. rugsėjo 1 d. Sant Luise (St. Louis, Mo.) įvyko Žemaitės ir Bulotų paskaitos. („Laisvė“, 1916, spalio 13, Nr. 82; spalio 24, Nr. 85).

1916 m. rugsėjo pradžioje Žemaitė ir Bulotos paskaitas skaitė Harisone ir Kernyje (Harrison ir Kearney, N. J.). („Laisvė“, 1916, rugsėjo 26, Nr. 77).

1916 m. spalio pradžioje Žemaitė ir A. Bulota paskaitas skaitė Ter Houte (Terre Houte). („Laisvė“, 1916, spalio 6, Nr. 80).

„Senutė Žemaitė, mūsų dailiosios literatūros pažiba, Amerikon atvyko ne pasilsėti, bet nedėkingo darbo dirbtų. Klerikalų besarmačiai viešai pravardžiuoja ją boba, pastumdėle. O ji, nabagėlė, ne tik prakalbas sako, ne tik, senatvės sulaukusi, baladojasi iš miesto į miestą, bet dar po prakalbų, vaikščioja po stubas, aukų rinkdama. Daug ko prisieina jai išgirsti iš „Draugo“, „Darbininko“ ir „Lietuvos“ [klerikaliniai laikraščiai Amerikoje.— V. Z.] auklėtinių — priekaištų, apšmeižų ir stačiai piemeniško jonvaikiškumo“. („Laisvė“, 1916, spalio 10, Nr. 81).

1916 m. spalio mėn. pasirodė pirmasis lietuvių darbininkių mėnesinis žurnalas „Moteryų balsas“. Jį leido Lietuvių moterų progresyvis susivienijimas. Pirmajame numeryje Žemaitė išspausdino vaizdelį „Savitartyje“ ir „Pasveikinimą“ („Siunčiu savo širdingą pasveikinimą...“). Šiame numeryje išspausdintas žurnale pasižadėjusių bendradarbiuoti asmenų sąrašas. Pirmąja saraše nurodyta Žemaitė. („Moteryų balsas“, 1916, Nr. 1, p. 15).

1916 m. spalio 28 d. Čikagos Lietuvių moterų progresyvio susivienijimo 9-ji kuopa surengė vakarą su programa. Programą atliko Žemaitė ir M. Jurgelionienė. („Moteryų balsas“, 1917, Nr. 8, p. 174).

1916 m. nuo spalio 1 d. iki lapkričio 1 d. Žemaitė ir Bulotos paskaitė apie 30 paskaitų įvairiuose Ajosvos, Ilinoiso, Indianos, Mičigano ir

Misūro valstijų miestuose. Jų sąrašas — Lietuvos šelpimo fondo ataskaitoje. („Laisvė“, 1916, gruodžio 5, Nr. 97).

1916 m. lapkričio 17 d. Žemaitė ir Bulotos baigė kelionę po Ilinoiso valstiją. Toliau jie vyko į Ohajo (Ohio) valstiją. („Laisvė“, 1916, lapkričio 17, Nr. 92).

1916 m. lapkričio pabaigoje—gruodžio pradžioje Žemaitės ir Bulotų kelionės maršrutas vyko šiomis vietomis: lapkričio 25 ir 27 d.—Klivelnde (Cleveland, Ohio), lapkričio 30 d.—Detroitė (Detroit, Mich.), gruodžio 2 d.—Kenmore (Kenmore, Ohio), gruodžio 3 d.—Akrone (Akron, Ohio), gruodžio 5 d.—Deitone (Dayton, Ohio), gruodžio 10 d.—Jangstaune (Youngstown). („Laisvė“, 1916, gruodžio 1, Nr. 96).

1916 m. gruodžio 24 d. Pitsburge (Pittsburgh, Pa.) Lietuvių moterų progresyvio susivienijimo 21 kuopa ir Lietuvių darbininkų literatūros draugijos 33 kuopa surengė Žemaitės ir Bulotų prakalbas. Žemaitė „kalbėjo apie Lietuvos pabėgėlius“. Žmonių dalyvavo apie 30. („Moterų balsas“, 1917, Nr. 1, p. 61).

1917 m. pradžioje Lietuvių Socialistų sąjunga už žurnale „Naujoji gadynė“ išspausdintus kūrinius Žemaitėi sumokėjo honorarą. (Iš sausio—kovo mėn. apyskaitos). („Kova“, 1917, balandžio 13, Nr. 15).

1917 m. sausio 29 d. Pitstone (Pittston, Pa.) įvyko Žemaitės ir Bulotų paskaitos. („Kova“, 1917, vasario 23, Nr. 8).

1917 m. vasario 9 d. Filadelfijoje Lietuvių tautinėje svietinėje įvyko Žemaitės ir Bulotų paskaitos. Dalyvavo apie 200 žmonių. Pirmiausia kalbėjo Žemaitė „apie karo baisybes Lietuvoj“. Paskaitoje dalyvavo V. Kapsukas-Mickevičius.

1917 m. vasario 11 d. Filadelfijoje (Metropoliteno salėje) įvyko Bulotų paskaitos. Po to Žemaitė „skaitė savo parašytą apysaką „Davatka“. Patsai vaizdelis, kaip ji sako, paimtas iš tikro atsitikimo laike rinkimų į nukent. del karo šelpiti liet. komitetą, kada kunigėliai su pagalba davatkų ir šiaip tamsių moterėlių išmetė progresyvius komiteto narius, o į jų vietą pasodino sau ištikimus klerikalus“. (Bulotų ir raš. Žemaitės prakalbos.— „Kova“, 1917, vasario 16, Nr. 7).

1917 m. kovo 26 d. Broktone (Brockton, Mass.) įvyko Bulotų paskaitos. Žemaitės paskaitos nebuvo dėl to, kad gydytojas „uždraudęs jai kalbėti, kad pataisytų gerklę“. („Kova“, 1917, balandžio 6, Nr. 14).

1917 m. gegužės 3 d. Bulotos per San Franciską išvyko į Rusiją. (Bulotos atsisveikinimas.— „Kova“, 1917, gegužės 18, Nr. 20). Amerikoje Žemaitė ir Bulotos surinko 35 tūkst. dolerių. („Lietuvių balsas“, 1917, liepos 23, Nr. 53).

1917 m. liepos 8 d. Čikagos Lietuvių moterų progresyvio susivienijimo 9-sios kuopos iniciatyva įvyko iškyla, kurioje dalyvavo keturių kuopų narės. Joje „Žemaitė skaitė referatą ir publiką labai užganėdino“. („Moterų balsas“, 1917, Nr. 8, p. 174).

1917 m. spalio 21 d. Čikagos Lietuvių moterų progresyvio susivienijimo 9-sios kuopos susižinkimas nutarė surengti „gražų koncertą naujai mūsų gerbiamos rašytojos senutės Žemaitės“. („Moterų balsas“, 1917, Nr. 11, p. 235).

1918 m. balandžio 14 d. įvyko Lietuvių moterų progresyvio susivienijimo Čikagos ir apylinkės kuopų konferencija. Joje organizuota Čikagos ir apylinkės LMPS kuopų rajonas. Buvo išrinktas laikinas LMPS Čikagos ir apylinkės kuopų rajono komitetas. Į komitetą buvo išrinkta ir Žemaitė, kuriai buvo paskirtos išdininkės pareigos. Konferencijoje buvo padėkota Žemaitėi už tai, kad ji savo raštais visados rėmė „Moterų balsą“. („Moterų balsas“, 1918, Nr. 4, p. 84).

1918 m. balandžio 27 d. Čikagos Lietuvių socialistų sąjungos 8-sis rajonas surengė atsisveikinimo vakarą su K. Petrikiene. Vakare kalbėjo ir Zemaitė. („Moterų balsas“, 1918, Nr. 6, p. 133).

1918 m. rugpjūčio 25 d. įvyko Lietuvių moterų progresyvio susivienijimo 3-jo rajono konferencija (Mark White). Valdyba palikta toji pati (Zemaitė-izdininkė). Konferencija nutarė išleisti atsišaukimą, kuriame būtų reikalaujama moterims lygių teisių ir lygaus atlyginimo su vyrais. Atsišaukimą parašyti apsiėmė M. Jurgelionienė, Zemaitė ir N. Stilsonienė. Zemaitė taip pat buvo išrinkta į spaudos („presos“) komisiją. („Moterų balsas“, 1918, Nr. 11, p. 278—279).

1918 m. spalio 4—6 dienomis Filadelfijoje įvyko 2-sis Lietuvių moterų progresyvio susivienijimo suvažiavimas. Jame dalyvavo Zemaitė. Ji buvo išrinkta į sumanymų sutvarkymo ir spaudos komisijas. Suvažiavimas svarstė taktikos klausimus ir nutarė eiti su Lietuvių socialistų sąjunga. Priimta solidarumo rezoliucija JAV darbininkų vadovui E. V. Debsui. Suvažiavime nutarta pareikšti protestą prieš mirties bausmę T. Munei (T. Mooney)*. („Moterų balsas“, 1918, Nr. 11, p. 277; Nr. 12, p. 318, 321).

1918 m. pabaigoje Čikagoje buvo suorganizuotas Komitetas susižinijimui su Lietuva. Komiteto pirmininkas — M. Jurgelionienė, sekretorius — Zemaitė. Susirašinėjant su komitetu, laišškai buvo siunčiami sekretorės vardu: J. Zemaitė, 1739 So. Halsted St., Chicago, Ill. („Moterų balsas“, 1918, Nr. 12, p. 299).

A. Bulotienės laiškas G. Petkevičaitėi-Bitei

(Apie Zemaitės mirtį)

Brangioji!

Ačiu už laišką. Sergu, guliu lovoj ir neinu palydėti brangų lavoną¹. Tik išneše mūsų mylimiausia iš namų, iš mūsų pastogės... Nemoku Tams-tai pasakyti kokia nelaimė ant mūsų su Andriumi² griuvo. Tai buvo ir motina ir draugas ir viskas ko tik mes Lietuvoj turejome. Giliausioj prasmej palikome našlaičiais... Dėkui likimui, kad dave mums galimybę buti su ja Jos paskutinius valandas, atiduoti jai savo meilę, savo rūpesčius. Tik nieks negalėjo jos išgelbėti.

Išėjo nuo mus ant visados. Mire gražiai, taip kaip ir gyveno, su aišk[i]u protu, su tvirta valia ir visų mylinčia širdžia. Mirė „namie“³ kaip ji sakidavo, tai yra pas mus, ir tie jos „namai“ paliks mūsų širdyse kaip brangiausia liekana ant visados.

Sirgo savaitę uždegimu plaučių. Peršalo važiuojanti į Kauną, reikalais savo anuko. Liga buvo sunki, forma taip vadinama migriruojanči — neišgydoma. Per visą laiką buvo su samone, nors tikėjosi pasveikti. Paklausta dėl savo paliepiimų — pavedė raštus leisti Andriui, ir paskire kitus dalykus kaikuriems iš savo giminių. Nuo kunigo atsisakė. Iki paskutinios valandos negalėjo užmiršti karo teismus ir sušaudimus Lietuvoj, jais ir

* T. Munei 1916 m. birželio 16 d. nuteistas už tariamai mestą bombą San Francisko mieste. Už tai pradžioje buvo nuteistas mirti, vėliau kalėti iki gyvos galvos. T. Munei Sent Kventano kalėjime Kalifornijoje nekalfai išsėdėjo 22 metus.

¹ Zemaitė mirė 1921 m. gruodžio 7 d. Marijampolėje.

² Andrius Bulota (1870—1941)—teisnininkas, visuomenės veikėjas, hitlerininkų nužudytas.

³ Grįžusi 1921 m. pavasarį iš Amerikos, Zemaitė apsigyveno pas Bulotą Marijampolėje.